

خودآموز مستند ساز و نقاش حقوق بشر
و گذار از سرنویس به زبان ساده

خبرگزاری هرانا
مجموعه فعالان حقوق بشر در ایران

جدول محتوا

لید پرشی	مفاهیم اساسی در خبرنگاری:	نگاهی اجمالی به حقوق بشر
لید نقل قولی	درستی خبر	چگونگی بررسی نقض حقوق بشر
لید دارای پس زمینه	روشنی خبر	اصل اول؛ امنیت
لید متعارض	جامعیت خبر	گسترش دامنه تحقیق
تیترو تیترو نویسی	سبک‌های تنظیم خبر	کشف کردن ماجرا
تیترو	هرم وارونه	بررسی ماجرا
تیترو نویسی	تاریخی	ساختن و پرداختن حادثه
اجزاء تیترو	تاریخی همراه با لید	نکات بنیادین در گزارشیگری
تیترو اصلی	پایان شگفت‌انگیز	حقیقت و اصالت
زیر تیترو	بازگشت تاریخی	استقلال
رو تیترو	دایره‌ای	عدالت و بی‌طرفی
سه فرمت پر استفاده ما در گزارشی نویسی	سناریویی	رعایت ابعاد انسانی ماجرا
خبرنویسی در مطبوعات	تشریحی	معتبر بودن
خبرنویسی در خبرگزاری‌ها	لیدها بر اساس عناصر	مصاحبه
خبرنویسی سبک وال استریت ژورنال	لید بر اساس عناصر خبر	اهمیت منابع
	لید بر اساس مضمون خبر	انصاف و بی‌طرفی
	لید استنباطی	اصول خبر نویسی
	لید تشریحی	خبر نویسی
	لید تک موضوعی و چند موضوعی	خبر چیست؟
	دسته بندی لیدها بر اساس نحوه ارائه محتوا	گزارشگر کیست؟

بخش اول

بر نقض حقوق بشر نور بتابانید

حقوق بشر چیست؟

حقوق بشر حقوقی هستند که به تمامی انسانها فارغ از ملیت، جنسیت، گرایش جنسی، محل زندگی، قومیت، مذهب، زبان، رنگ پوست و یا هر دسته‌بندی دیگری که در آن قرار می‌گیرند، تعلق دارند. همگی انسان‌ها به میزان برابر دارای این حقوق هستیم و در تمامی مباحث مربوط به حقوق بشر تاکید زیادی روی عدم تبعیض وجود دارد.

“سلسله مراتب حقوق وجود ندارد و هیچ حقی مهم‌تر از حقوق دیگر نیست.”

در این زمینه مراجعه به اسناد اصلی بین‌المللی در زمینه حقوق بشر بیش از همه موضوع را روشن می‌کند، از جمله این اسناد: منشور سازمان ملل متحد، اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (یا حقوق نسل اول که دربردارنده حقوق مربوط به زندگی و مشارکت سیاسیت) و میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی (یا حقوق نسل دوم که حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگیست و شامل حقوق مربوط به کار، امرار معاش و مبارزه با فقر هم می‌شود) اعلامیه‌های سازمان یونسکو و کنوانسیون حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان که تمرکز آن روی تغییرات آب و هوا و محیط زیست برای نسل‌های حاضر و آینده است (که به عنوان حقوق نسل سوم نیز شناخته می‌شود).

کنوانسیون رفع همه اشکال تبعیض نژادی، کنوانسیون امحای کلیه اشکال تبعیض علیه زنان، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه شکنجه، کنوانسیون حقوق کودک، کنوانسیون افراد دارای معلولیت و کنوانسیون بین‌المللی حمایت از حقوق کارگران مهاجر و خانواده‌هایشان نیز از مهمترین مراجع برای دانستن حقوق و اشکال نقض این حقوق هستند.

با اشکال روشن‌تر نقض حقوق بشر مثل اعدام، شکنجه و زندان آشنایی بیشتر هست اما باید در نظر گرفت که تخریب محیط زیست و گونه‌های حیوانی و طبیعی، ناقص سازی زنان، حق معلولین بر شهر و فضاهای عمومی، محرومیت از تحصیل یا تبعیض‌های شغلی همگی مواردی هستند که کمتر مورد توجه قرار می‌گیرند.

چگونگی بررسی نقض حقوق بشر

۱- اصل اول؛ امنیت

رعایت مسایل امنیتی شاید اولین بخش از تهیه هر گزارشی باشد. فعالین حقوق بشر به خصوص در کشورهایی مانند ایران باید به تمام مسایل امنیتی آگاه باشند و امنیت خودشان و اطرافیان را در درجه اول قرار بدهند. بسیاری از مدافعان حقوق بشر با تمرکز بر امنیت خود احساس راحتی نمیکنند زیرا هدف آنان دفاع از حقوق دیگران است و چون این افراد در خط اول دفاع از حقوق دیگران هستند^۱ در بسیاری موارد خودشان به هدف آزار و اذیت تبدیل میشوند. اما اگر هیچ امنیتی برای این افراد وجود نداشته باشد تا به کار خود پردازند^۲ هیچ حمایت موثری برای دفاع از حقوق دیگران نیز وجود نخواهد داشت.

کار مدافعان حقوق بشر می تواند تاثیر منفی روی بازیگران خاص و منافعشان داشته باشد و این می تواند فعالین حقوق بشر را در معرض خطر قرار دهد. فعالین حقوق بشر در مناطق مختلف با امنیت و خطرات متفاوت فعالیت میکنند و در نتیجه باید در اولین قدم به بررسی محیط اطراف پردازند. این بررسی شامل بررسی مسایل امنیتی لازم برای رعایت تمام مسایل ایمنی در لحظه و در نظر گرفتن فرضیه‌های احتمالی در مورد آینده است.

سطح خطر احتمالی این افراد مطابق با تهدیدات انجام شده و آسیب پذیری آنان در مقابل این تهدیدات افزایش میابد. خطر ایجاد شده توسط تهدیدات و آسیب پذیری با داشتن ظرفیت‌های لازم کاهش میابد. (ظرفیتها شامل نقاط قوت و منابع یک گروه یا فرد مدافع حقوق بشر برای افزایش امنیت و نجات یافتن از خطر موجود است).

کارهایی که یک محقق باید به منظور کاهش خطر انجام دهد:

■ کاهش تهدیدها (در صورت امکان)؛

■ کاهش عوامل آسیب پذیری؛

■ افزایش ظرفیت های حفاظتی

آسیب پذیری بستگی به شرایط دارد. بعضی از عوامل که باعث افزایش یا کاهش آسیب پذیری میشود شامل دسترسی یا عدم دسترسی به موارد زیر است:

■ روش ارتباطی موثر و مطمئن

■ حمل و نقل زمینی امن

■ قفل مناسب یا موارد امنیتی دیگر برای خانه یا دفتر

■ پشتیبانی از دیگران از طریق شبکه ها یا سیستم‌های دیگر برای پاسخ های مشترک هنگامی که مدافعان و محققان مورد حمله قرار می گیرند

-آسیب پذیری ها و ظرفیت ها، و همچنین برخی از تهدیدات ممکن بر اساس جنسیت^۱ سن و یا سایر عوامل متفاوت باشد.

کاهش تهدیدات:

تهدیدات و یا قرار گرفتن در معرض تهدیدات می تواند با آگاهی به موارد زیر کاهش پیدا کند:

■ افزایش هزینه های سیاسی برای انجام چنین تهدیداتی برای مثال از طریق افشای گسترده این تهدید با تولید یک پاسخ داخلی و بین المللی توسط شبکه‌های فعالین حقوق بشر

■ افزایش این باورر که شخص مهاجم ممکن است مجازات شود

■ گسترش این حقیقت که هزینه های سیاسی فعالیت آشکارا علیه مدافعان حقوق بشر به مراتب بیشتر از مزایای آن است

■ متقاعد ساختن منافع قدرتمند که احترام به استانداردهای بین المللی حقوق بشر گزینه مناسب است و اینکه وظیفه دولت محافظت از این افراد است

■ افزایش لابی و حمایت از تقویت از حاکمیت قانون لازم برای مبارزه با مصونیت از مجازات

■ در موارد مناسب، با مخاطبین به عنوان مثال مقامات، پلیس، ارتش و غیره ارتباط برقرار کنید

برخی از استراتژی های مقابله:

- تقویت موانع حفاظتی و پنهان کردن اشیاء با ارزش
- اجتناب از رفتارهایی که می تواند شک برانگیز باشد
- پناه بردن به پناهگاه و مخفی شدن در شرایط خطرناک
- یافتن حفاظت مناسب از یکی از طرفین*
- معلق کردن فعالیتها، بستن دفاتر، تخلیه. مهاجرت اجباری (جابجایی داخلی یا به عنوان پناهنده) یا رفتن به تبعید

• بیشتر پنهان کاری کردن و محافظت از اطلاعات از جمله با همکاران؛ در مرحله انکار باقی ماندن توسط عدم بحث در مورد تهدیدها، نوشیدن بیش از حد، کار اضافی و رفتار نامنظم

در نظر گرفتن صحنه گردانان یا تحلیلگران ذینفع** نیز در هنگام به دست آوردن اطلاعات لازم برای حمایت محقق لازم است. این شامل شناسایی و توصیف افراد و نیروهای مختلف و روابط آنها بر اساس ویژگی و منافع آنها - همه در ارتباط با مسئله حفاظت محقق است.

*تجزیه و تحلیل نیروهای درگیر روش دیگری است که کمک میکند تا محقق بداند که کدامیک از نیروهای موجود به او و هدف مورد نظر کمک میکند و کدام از این نیروها بازدارنده هستند.

**هر شخص ثالث، گروه یا موسسه‌ای که علاقه‌مند یا درگیر مسایل سیاسی و بیمه‌نامه‌ای منطقه حفاظت‌شده است را میتوان تحلیلگران ذینفع در حمایت حساب کرد.

حادثه امنیتی هر واقعیت یا رویدادی است که شما فکر می‌کنید می‌تواند بر امنیت شخصی و سازمانی شما تأثیر بگذارد. تمام تهدیدها حوادث امنیتی هستند، اما همه حوادث امنیتی تهدید نیستند. حوادث امنیتی نشان‌دهنده حداقل واحد اندازه گیری های امنیتی است و مقاومت یا فشار روی کار شما را نشان می‌دهند. از کنار آنان بی‌تفاوت نگذرید!

با آگاهی از حقوق انسانی می‌توان دست به تحقیق برای آشکارتر شدن موضوع و بررسی موارد نقض شده پرداخت. بنابراین اولین گام در شکل‌گیری یک گزارش حقوق بشری، تشخیص احتمال نقض این قوانین پایه‌ای است. گام بعدی شروع یک تحقیق برای آشکارشدن و آگاهی کسب نمودن در این زمینه است و در صورتی که این حقوق نقض شده باشند میتوان با جمع‌آوری مدارک لازم آنان را مستند سازی کرد و به عنوان سندی از نقض حقوق بشر منتشر کرد. برای آسان‌تر شدن موضوع آنرا به ۴ قسمت تقسیم کرد:

۲- گسترش دامنه تحقیق

محقق بلافاصله پس از حادثه تا جایی که امکان دارد تلاش کند تا اطلاعات بیشتری بیابد و به جمع‌آوری اطلاعات و جزئیات بپردازد. باید در وسیع‌ترین حد ممکن به جمع‌آوری این اطلاعات پرداخت و تلاش کرد ابعاد بیشتری از جزئیات را به دست آورد. مهمترین وظیفه در این مرحله تلاش برای تشخیص، یافتن و جمع‌آوری اطلاعات و شواهد موجود است.

در مرحله جمع‌آوری اطلاعات، داده‌هایتان را ارزیابی مجدد کنید. زیرا این داده‌ها ممکن است سرخی برای دستیابی به اطلاعات بیشتر باشند و شما را در مسیر راهیابی به یافتن حقیقت ماجرا با جزئیات بیشتر کمک کنند.

به عنوان مثال خبرگزاری دولتی اعلام میکند در درگیری بین ماموران و اشرار مسلح یک کودک کشته شده است. پس از حضور در محل حادثه، یکی از افراد محلی ادعا میکند که اشرار مسلحی در کار نبوده است و افرادی بوده‌اند که بار بنزین و سوخت حمل می‌کرده‌اند. پس از پیگیری محقق مشخص می‌شود که پدر کودک مظنون به حمل سوخت بوده است و

نیروهای انتظامی به خانه این شخص بدون در نظر گرفتن اینکه کودک و سایر ساکنین خانه نیز در آزمون در منزل حضور دارند حمله می‌کنند و این کودک در تیراندازی کشته می‌شود.

به صورت کلی اما در این مرحله از تحقیق^۱ اطلاعات یافته را قضاوت نکنید بلکه فقط به جمع آوری جزئیات و اطلاعاتی که بعداً به یافتن حقیقت کمک میکند پردازید. بررسی تئوری‌ها را بگذارید برای مراحل بعد.

۳- کشف کردن ماجرا

این مرحله زمانی آغاز می‌شود که اطمینان حاصل شده باشد که اطلاعات و شواهد لازم و کافی جمع آوری شده است. در بعضی مواقع دسترسی به برخی از شواهد غیرممکن است اما محقق باید اطمینان حاصل کند که بخش اعظم این اطلاعات جمع آوری شده است. سپس محقق شروع به تشخیص پرونده میکند. نکته مهم در این مرحله این است که بدون پیش‌داوری به بررسی اطلاعات جمع آوری شده پرداخته شود تا حقیقت مشخص شود. حقیقت ممکن است آن چیزی که شما تصور میکنید نباشد و باید همیشه در نظر داشت که ذهن آدمی میتواند به صورت ناخواسته قضاوت کرده و حقیقت را آن چیزی که خودش در نظر میگیرد بپندارد.

برای روشن‌تر شدن موضوع فرض کنید در یکی از مناطق مرزی شهروندی به واسطه تیراندازی نیروهای انتظامی کشته شده‌است. اولین گزینه‌ای که ممکن است به ذهن برسد این است که این مورد نیز مانند بسیاری از نمونه‌های مشابه قتل شهروندان غیرنظامی توسط نیروی انتظامی و به شکل نقض قوانین به کارگیری سلاح است. اما پس از تحقیقات انجام شده و جمع آوری اطلاعات لازم و جزئیات اتفاق مشخص می‌شود که این شخص برخلاف قضاوت اولیه یک متهم به قتل تحت تعقیب مسلح بوده است و نشانه‌های مشخصی هم وجود دارد که نقض قوانین به کارگیری سلاح توسط نیروی انتظامی صورت نگرفته است.

درواقع باید بدون پیش‌داوری و دخیل کردن فرضیات به بررسی دقیق شواهد و داده‌ها پرداخت و اجازه داد که پرونده آنگونه که باید و شواهد نشان میدهند به پیش برود. برای این امر لازم است که محقق اطمینان حاصل کند که به نتیجه شخصی نرسیده است بلکه نتیجه بر اساس واقعیت‌های ثابت شده است.

بعد از گذراندن این مراحل میتوان فرآیند تدوین نظریه را شروع کرد. احتمالاً شواهد موجود با قطعیت نظریه‌ای را اثبات نکنند بلکه از چندین نظریه مختلف حمایت کنند. محقق باید تمام سناریوهای احتمالی را شناسایی نموده و تمامی احتمالات ممکن را بررسی کند.

۴- بررسی ماجرا

این مرحله زمان بررسی شواهد برای یافتن حقیقت است. باید تمام تئوری‌های ممکن بررسی شود و این مستلزم بررسی تمامی شواهد جمع آوری شده موجود است تا بتوان بیشترین اطلاعات لازم را استخراج کرده و با شواهد مستدل و ثابت شده به واقعیت نزدیک‌تر شد. محقق پس از اینکه تمامی نظریه‌های احتمالی را شناسایی کرد به دنبال شواهدی میگردد که

یا این نظریه‌ها را حمایت کند و یا آنها را رد کند و در همین راستا موظف است که تمامی اطلاعات را برای بررسی درستی نظریه‌ای با دقت کامل بررسی کند.

میتوان از مثال کشته شدن یک شهروند در مناطق مرزی برای واضح‌تر شدن این موضوع استفاده نمود. محقق پس از جمع‌آوری اطلاعات و جزئیات لازم^۱ شواهد را در کنار یکدیگر میگذارد تا فرضیات احتمالی را بررسی کند:

فرضیه اول: این شخص یکی از شهروندان غیرنظامی و در حال گذر بوده است و بدون گرفتن اخطار ایست به وی شلیک شده است.

فرضیه دوم: وی به کولبری و یا حمل سوخت مشغول بوده^۲ مسلح نبوده و قتل وی مثال دیگری از قتل‌های سیستماتیک افرادی است که در مرزها کار میکنند.

فرضیه سوم: وی فرد خطرناک و مسلحی بوده که به سمت نیروهای انتظامی شلیک نموده است.

۵- ساختن و پرداختن حادثه

در این مرحله برای گزارشگر باید به صورت شفاف مشخص شده باشد که چه اتفاقی افتاده است و براساس شواهد مستدل و قوی بدانند که مسولیت آن برعهده چه کسی است. در این مرحله مهم است که با درنظر گرفتن قوانین به بررسی شواهد و مدارک پردازید و با دقت موشکافانه‌ای به بررسی تطابق شواهد موجود بر نقض حقوق انسانی با معیارهای قانونی پردازد.

در این مرحله که آخرین مرحله این تحقیقات است باید به ۲ نکته پرداخت:

- محقق باید هر گونه شکاف در شواهد را شناسایی و راهکارهایی را برای پر کردن این شکاف‌ها در نظر بگیرد.
- بررسی قوانین مربوط به نقض برخی حقوق بشر. ازینکه شواهد موجود بخشی یا تمامی جنبه‌های نقض این قانون را نشان می‌دهند صرف نظر کنید.

در پایان این مرحله گزارشگر باید بتواند گزارش را به کامل‌ترین شکل ممکن بنویسد که نشان‌دهنده یک تحقیق حرفه‌ای و بر اساس واقعیت با ارائه شواهد مستدل و منابع معتبر است.

چند نکته اصلی در اصل گزارشگری:

حقیقت و اصالت

گزارشگران حقوق بشر همیشه نمی توانند "حقیقت" را تضمین کنند، اما بیان حق مطلب از اصول اولیه گزارشگری است.

استقلال

محققان باید دارای صدای مستقل باشند.

عدالت و بی طرفی

اکثر داستانها دارای حداقل دو طرف هستند. در حالی که هیچ تعهدی برای نمایش هر قسمت در هر قطعه وجود ندارد، تلاش کنید بی طرف باقی بمانید و تعادل را حفظ کنید.

رعایت ابعاد انسانی ماجرا

از تاثیر کلمات و تصویرها بر زندگی دیگران آگاه باشید. (نمونه گزارش دگرباشان جنسی)

معتبر بودن

یکی از اصول و اخلاقیات حرفه‌ای این است که زمانیکه مرتکب اشتباه میشوید، باید آنها را تصحیح کنید.

مصاحبه

قبل از هر مصاحبه در مورد موضوع مصاحبه و شخص مصاحبه‌شونده تحقیق کنید تا بتوانید آماده حاضر شوید. تحقیق دقیقی لازم نیست بلکه داشتن دانش پایه‌ای نشان‌دهنده حرفه‌ای بودن شماست و همچنین این امر در فراهم کردن اطلاعات بیشتر از شخص مصاحبه‌شونده کمک بسیاری میکند. تلاش کنید تنها با قربانیان مصاحبه نکنید بلکه جنبه‌های دیگر داستان را هم بیابید. برای این امر میتوانید هم با شاهدان و هم با قربانیان مصاحبه کنید. حتی در صورت امکان با مقامات دولتی ارتش و یا گروه‌های متهم به خشونت هم مصاحبه کنید اما پیش از این کار اطمینان حاصل کنید که این کار برای شما و امنیتتان خطری ایجاد نمیکند.

هر پرونده حقوق بشری نقض حقوق انسانی و یا هر قربانی و شاهد یک پرونده منحصر به فرد است. بنابراین شاید بتوان گفت تکنیک خاصی برای مصاحبه وجود ندارد و این با توجه به موقعیت و شرایط موجود مشخص میشود اما اصولهای اولیه

برای مصاحبه با قربانیان با شهود استاندارد هستند. بعضی از تکنیک های رایج که برای مصاحبه با شاهدان و قربانیان مورد استفاده قرار می گیرند شامل مصاحبه ها در محیط های خصوصی، به صورت مستقیم با محقق و مصاحبه با تمرکز بر جزئیات مربوط به وقایع اتفاق افتاده است.

برگزاری مصاحبه ها در محیط های خصوصی نه تنها به محرمانه ماندن حریم شخصی و امنیتی شاهد کمک میکند بلکه به جلوگیری از اظهارات دروغین، اغراق و حدس و گمان نیز کمک میکند. استفاده از سوالهای مشابه دیگر شاهدان و قربانیان در مورد وقایع کمک میکند تا جزئیات واقعی را بیرون کشید و منجر به روشن شدن حقیقت شود.

یکی از شایعترین روشهای مصاحبه برای تأیید صحت بیانیه، تمرکز مصاحبه درباره جزئیات است. محققان با تمرکز بر جزئیات مانند سن، اسامی، مکانها، زمانها و سایر توصیفات می توانند اظهارات گمراه کننده یا نادرست را بیابند.

درخواست از مصاحبه شونده برای تکرار یا روشن کردن اطلاعاتی که قبلا در مصاحبه داده شده است، یکی دیگر از تکنیک هایی است که برای بیان اظهارات دروغین یا اشتباه استفاده می شود.

محققان اغلب از شاهدان و قربانیان دیگر در مورد حوادث مشابه برای تأیید صحت اظهارات کمک می گیرند. در صورتیکه اطلاعات داده شده غلط و یا دروغ باشند این بسیار دشوار و بعید به نظر میرسد که چندین مصاحبه شونده همان جزئیات و اطلاعات دروغ را بیان کنند.

محقق باید دقت کند که هنگام برخورد با قربانیان آزردهنده^۱ موجب رنجش آنان نشوند. باید با این افراد در زمان و مکان مناسب و برخورد مناسب و حتما به صورت خصوصی و امن تماس گرفت. همچنین پیش از شروع مصاحبه باید به افراد مصاحبه شونده اطمینان داد که حفظ امنیت و محرمانه بودن اطلاعات آنان رعایت خواهد شد^۲ از موضوع و هدف مصاحبه مطلع شوند^۳ و به این موضوع آگاه باشند که در صورت عدم تمایل می توانند به سوالات پاسخ ندهند و یا در هر زمان که احساس کردند نمی خواهند به مصاحبه ادامه دهند می توانند مصاحبه را قطع نمایند. مصاحبه باید به زبانی صورت بگیرد که برای مصاحبه شونده راحت تر است. در صورتی که به زبان اصلی شخص مصاحبه شونده تسلط ندارید بهتر از مترجمانی مسلط به دو زبان که بی طرف و قابل اطمینان هستند^۴ استفاده کنید.

در اولین فرصت با منابع خود تماس بگیرید و تلاش کنید که با آنها مصاحبه کنید. مصاحبه حضوری اولویت دارد اما در صورتیکه این امکان به هر دلیلی فراهم نیست (به عنوان مثال در مناطق بسته ای مانند ایران که ممکن است خطرات امنیتی برای مصاحبه کننده و مصاحبه شونده وجود داشته باشد) مصاحبه به صورت تلفنی در اولویت قرار میگیرد. حضور در محلی که داستان اتفاق افتاده است و یا در حال رخ دادن است با حفظ رعایت مسایل امنیتی و ایمنی به یافتن اطلاعات بیشتر و دقیق تر کمک میکند.

همیشه در طول مصاحبه یادداشت بردارید و درعین حال که نکات را یادداشت می کنید^۵ تلاش کنید تا توجهتان به شخص مصاحبه شونده و موضوع مصاحبه باشد. بهترین راه حل استفاده از ضبط صوت است چون میتوانید بعدا نقل قولها* را دقیقا استفاده نمایید درحالیکه در طول مصاحبه حواستان کاملا پرت نوشتن نشده است.

مجددا فراموش نکنید تا آنجایی که امکان دارد اطلاعات و جزئیات تهیه کنید.

*استفاده از نقل قول‌ها یکی از مهم‌ترین و ضروری‌ترین بخش‌های نوشتن خبر است. سعی کنید با دقت لازم عیناً جمله مورد نظر را نقل کنید.

استفاده از نقل قول شاهدان و منابع مختلف به رعایت تعادل و سلامت گزارش شما کمک میکند درحقیقت سعی کنید یک‌طرفه نقل قول نکنید بلکه تمام جنبه‌ها و صداهای اکثریت و اقلیت را منتقل کنید.

درضمن حقایق را نقل قول نکنید بلکه آنها را صرفاً اعلام کنید. اینکه جمعیت ایران ۸۰ میلیون نفر است را اعلام کنید و از آوردن این حقیقت به صورت نقل قول توسط وزیر بهداشت صرف نظر کنید. صرفاً بخشی از صحبت‌ها را به این دلیل که به داستان شما کمک میکند نقل نکنید.

چند اصل اساسی در گزارش‌نویسی و مستندسازی موارد نقض حقوق بشر

قبل از هر چیز مشخص کنید که هدف شما چیست؟ آیا هدف منتشر کردن یک خبر است؟ یک گزارش برای سازمان ملل؟ مخاطب شما چه کسی است؟ دولت؟ جامعه؟ سازمان‌های حقوق بشری؟

موثق بودن اخبار و دقیق بودن

صحت اخبار و اطلاعات مهم‌ترین نکته در نگارش مستندات مربوط به حقوق بشر است. در اخبار مربوط به حقوق بشر به شدت مهم است که حقیقت بیان شود. برای رعایت این اصل همانطور که گفته شد تا جایی که ممکن است جزئیات را جمع‌آوری کنید تا زمان بررسی ماجرا راحت‌تر بتوانید از حقیقت آگاه شوید.

فراموش نکنید اگر از بخشی از حقیقت اطلاع ندارید حتماً این موضوع را ذکر کنید. زمانی که در حال تهیه گزارش یا خبر هستید این موضوع را در نظر بگیرید که به تمامی سوالات احتمالی خواننده پاسخ دهید. با دقت زیاد تمام حقایق مربوطه را که در کنار هم گذاشته و اطمینان حاصل کنید که آنها بررسی شده‌اند. هنگامی که نمی‌توانید اطلاعات را تأیید کنید بایستی بگویید.

به عنوان مثال مطلع می‌شوید که تعدادی از زندانیان سیاسی زندان رجایی‌شهر دست به اعتصاب غذا زده‌اند اما از تعداد دقیق افراد و تاریخ دقیق شروع اعتصاب غذا آگاهی ندارید. باید در گزارشی که قرار است منتشر کنید به ذکر این موضوعات بپردازید که اطلاع دقیقی از زمان شروع اعتصاب غذا و تعداد زندانیان ندارید.

روایت‌ها را به شکل داستان تعریف کنید.

اما داستان به چه معنی است؟ منظور از این اصطلاح این است که گزارش‌های حقوق بشری داستان یک فرد، گروه اقلیت یا جامعه را تعریف میکند و این به خواننده کمک میکند تا شرایط و اتفاقات را درک کند. این گزارش‌ها با داستان‌های مربوط به افراد آغاز می‌شوند و شما نیاز دارید که به صورت جداگانه هر مورد و فرد را بررسی کنید. این موارد در مجموع ممکن است یک روند در نقض حقوق بشر را آشکار کنند.

یک محقق با ده‌ها تن از بهاییان ساکن ایران به صورت جداگانه به مصاحبه می‌پردازد و داستان و موارد نقض حقوق هر فرد را به صورت فردی به نگارش درمی‌آورد. در پایان با قرار دادن تمامی موارد در کنار یکدیگر این نتیجه حاصل می‌شود

که بهایبان به دلیل گرایش مذهبی خود در کشور ایران مورد ستم واقع می‌شوند و از حقوق اولیه خود مانند تحصیل محروم می‌شوند.

اهمیت منابع:

استفاده از منابع موثق بسیار مهم است. تلاش کنید تا جایی که برایتان امکان دارد از منابع موثق استفاده کنید و قبل از استفاده از منابع باید صحت آنان مطلع شوید. این بدان معنیست که شما نیاز دارید در منابع تعمق کنید و صحت آنان را قضاوت کنید. همچنین تلاش کنید که از منبع اصلی خبر استفاده کنید و آنرا ذکر کنید.

مثلا خبرگزاری "الف" از خبرگزاری "ب" نقل کرده است که رییس‌جمهور در مورد وضعیت معیشت کارگران اظهار تاسف کرده است. شما باید منبع اصلی خبر که خبرگزاری "ب" است بیابید و مطمئن شوید که این خبر در آنجا ذکر شده است و دقیق است. ممکن است اصل خبر در خبرگزاری "ب" این باشد که رییس‌جمهور در مورد وضعیت معیشت کارگران اظهار بی‌اطلاعی کرده باشد.

انصاف و بی‌طرفی را رعایت کنید:

از ادبیات بی‌طرفانه استفاده کنید. استفاده از این ادبیات اعتبار شما و خبر را بین سازمانها و جناح‌های مختلف افزایش میدهد.

بخش دوم

اصول خبر نویسی

خبر چیست ؟

خبر گزارش رویداد واقعی است یعنی گزارش واقعه‌ای که در یک برهه زمانی اتفاق افتاده و به زبان ساده نوشته شده است. در واقع خبر باید بر اساس اسناد انتقال حوادث به صورت بی طرفانه و به زبان روشن و قابل فهم نوشته شود

گزارشگر کیست؟

گزارشگر کسی است که در مورد رویدادها اطلاعات جمع آوری می کند و با توجه به اطلاعات به دست آورده اش خبر می نویسد.

جان هامفریس از مجریان بی بی سی در کتاب راهنمای اخبار تلویزیون می گوید " شرط لازم گزارشگری ناباوری آمیخته با حیرت دائمی، همراه با قدری خشم از نحوه کارکرد پدیده های جهان است.

این ویژگی باید برای به چالش کشیدن مراجع قدرت، یافتن پاسخ برخی پرسش ها و انتقال آنها همراه باشد. هرگاه این ویژگی را از دست دادید، باید این حرفه را کنار بگذارید، من این را مدام به خودم می گویم.

خبر نویسی

تکنیک های خبرنگاری متفاوت است و به قدرت نویسندگی گزارشگر بستگی دارد

مفاهیم اساسی در خبرنگاری: ۱- درستی خبر ۲- روشنی خبر ۳- جامعیت خبر

در نوشتن خبر باید به این نکات به‌عنوان ارزش‌های خبری توجه کنید: ۱- ساده و قابل‌فهم بودن خبر ۲- استفاده نکردن از کلمات یا لغات خارجی ۳- جذاب بودن خبر ۴- نقل خبر از زبان شخص دیگری ۵- مشخص بودن منبع خبر ۶- شناخته شدن افراد مرتبط با اخبار ۷- پرهیز از نوشتن جملات اضافی و غیرضروری ۸- مشهور بودن

تکنیک‌های خبرنگاری متفاوت است و به قدرت نویسندگی گزارشگر بستگی دارد

سبک‌های تنظیم خبر

۱- هرم وارونه ۲- تاریخی ۳- تاریخی همراه با لید ۴- پایان شگفت‌انگیز ۵- بازگشت تاریخی ۶- دایره‌ای ۷- سناریویی ۸- تشریحی

سبک هرم وارونه: در این سبک خبر مطالب مهم در ابتدا و مطالبی که از ارزش کمتری برخوردار هستند در انتهای خبر نوشته می‌شود لازم به ذکر است که در این سبک به لحاظ اهمیت خبری مطالب دارای اهمیت بیشتر در ستور ابتدایی خبر قرار گرفته و مطالب دارای اهمیت کمتر در سطرهای پایینی جای می‌گیرد.

سبک تاریخی: در سبک تاریخی برخلاف هرم وارونه خبر به‌طور کامل نوشته می‌شود. این سبک برای گزارش حوادث جنایی در روزنامه‌ها کاربرد دارد

تاریخی همراه با لید: این سبک ترکیبی از سبک‌های هرم وارونه تاریخی است برای نوشتن سبک تاریخی همراه با لید کافی است چکیده مطالب را در ابتدا بنویسیم در واقع همان سبک تاریخی است با این تفاوت که در ابتدا برایش لید می‌نویسیم

پایان شگفت‌انگیز: در این سبک خبری مطلب طوری نوشته می‌شود که مخاطب بعد از اتمام خبر به ماجرا پی می‌برد

بازگشت تاریخی: در این سبک متن خبر با آخرین بخش رویداد شروع می‌شود یعنی حالت وارونه‌ی سبک تاریخی است. توجه داشته باشید این سبک معمولاً برای اخبار کوتاه استفاده می‌شود.

دایره‌ای: در این سبک مطالب به‌صورت دایره‌وار نوشته می‌شود و مطابق جمله‌ی آغازین پایان می‌آید این سبک بیشتر در اخبار تلویزیونی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

سناریویی: در این سبک گزارشگر باید قدرت نویسندگی بالایی داشته و از نحوه نوشتاری سناریوی فیلم آگاهی کافی داشته باشد و به صورت سناریو نوشته شود بطوریکه قابلیت تهیه فیلم از روی خبر نوشته شده را داشته باشد

تشریحی: در این سبک گزارشگر پس از نوشتن یک‌بند خبر بند بعدی را به توضیح و تشریح خبر می‌پردازد و با توضیح و تشریح خبر اطلاعات مخاطب را افزایش می‌دهد.

لید

درواقع لید اولین قسمت خبر است که چکیده مطالب را در خود جای داده و مخاطب را تشویق به خواندن خبر می‌کند

لید بر اساس عناصر خبری به ۶ دسته زیر تقسیم می‌شوند:

۱- که ۲- کی ۳- کجا ۴- چه یا چه کسی ۵- چرا ۶- چگونه

لید معمولاً در ۳۰ کلمه نوشته می‌شود و درواقع خلاصه‌ی متن خبر است لید را باید طوری بنویسیم که بتوان به سؤالات فوق پاسخ داد

مثال:

چه کسی به تظاهرات رفت؟

جواب: میثم

چه اتفاقی برای میثم افتاده؟

جواب: دستگیر شده

کی؟

جواب: صبح دیروز

کجا؟

جواب: در میدان ولیعصر

چرا؟

جواب: اعتراض به نقض حقوق بشر در ایران

چطور؟

جواب: با ضرب و شتم و اعمال خشونت

لیدها براساس عناصر خبر، مضمون خبر و نحوه ارائه محتوای خبر

لید بر اساس عناصر خبر

هر لید خبری دارای پاسخ به عناصر خبر است و برحسب اینکه کدام عنصر خبری در ابتدا بیاید لید تغییر پیدا می‌کند:

لید که: نام فرد یا عامل رویداد در ابتدا نوشته می‌شود

مثال: محمود احمدی‌نژاد اتحادیه اروپا را به نقض حقوق بشر متهم کرد

لید کجا: نام مکان در ابتدا نوشته می‌شود

مثال: در مجلس شورای اسلامی نمایندگان مجلس به بررسی مسئله اعدام ...

لید کی: زمان واقعه در ابتدا نوشته می‌شود

مثال: صبح امروز امید کوبی از زندان اوین آزاد شد

لید چه: موضوع واقعه در ابتدا نوشته می‌شود

مثال: سیمینار یکروزه بررسی مسائل حقوق بشر ظهر دیروز...

لید چرا: علت رویداد را ارائه می‌دهد

مثال: باهدف بهبود وضعیت حقوق بشر در ایران امشب در ...

لید چگونه: نحوه‌ی اتفاق خبر در ابتدای لید نوشته می‌شود

مثال: با سرکوب فعالین مدنی و روزنامه‌نگاران ظهر دیروز مردم تایلند پلیس‌های محلی را...

لید بر اساس مضمون خبر

لید استنباطی: گزارشگر برداشت خود را از خبر در لید برجسته می‌کند مثلاً اگر بخواهد از اعتراضات مردمی بنویسد گزارشگر می‌تواند استنباط کند که دولت نسبت به این مسئله هراس دارد.

مثال: اعتراضات مدنی مردم دولت را آشفته کرده است.

لید تشریحی: در این سبک گزارشگر شروع به تشریح خبر می‌کند تا به لید جذابیت خاصی ببخشد.

میر حسین موسوی کاندیدای سابق ریاست جمهوری که از سال ۸۸ در حصر خانگی بسر می‌برد ضمن تسلیت به هم‌وطنان اهل سنت از مردم ایران خواست برای اعتراض به اعدام اقلیت‌های دینی به کمپین حمایت از اقلیت‌های مذهبی بپیوندند.

لید تک موضوعی و چند موضوعی: هرگاه لید فقط به یک موضوع اشاره کند تک‌موضوعی و اگر به بیش از یک موضوع بپردازد چند موضوعی است.

مثال: مهدی کروبی آزاد شد. (تک‌موضوعی)

مثال: محسن اژه‌ای سختگوی قوه قضائیه امروز در نشست خبری در جمع گزارشگران ضمن ابراز تأسف به وضعیت حقوق بشر در کشور آلمان از مقامات این کشور خواست تا به قوانین حقوق بشر پایبند باشند (چند موضوعی)

لید فهرستی: موضوعات خبر به ترتیب اهمیت یا ترتیب وقوع در لید گنجانیده می‌شوند لید فهرستی معمولاً برای برای تدوین خبر صورت‌جلسه و مصوبات استفاده می‌شود

دسته بندی لیدها بر اساس نحوه ارائه محتوای خبر

لید پرسشی: در این سبک لید به صورت خبر پرسشی نوشته می‌شود

برای مثال: آیا اعدام کودکان در ایران لغو خواهد شد؟

لید نقل قولی: لید نقل قولی: در این سبک خبر از زبان یک شخص نقل قول می‌شود

مثال: حسن روحانی: ایران به قوانین حقوق بشر پایبند است.

لید دارای پس زمینه: در این سبک سابقه‌ی خبر نوشته می‌شود

مثال: سال گذشته دولت استرالیا بیشترین بودجه سالیانه خود را صرف پروژه‌های محیط زیستی کرد و امسال از گرم‌تر شدن کره‌ی زمین نسبت به چند سال گذشته خبر داد.

لید متعارض: در این لید اختلاف نظر در مورد رویداد نوشته‌شده و فرد به چالش کشیده می‌شود

مثال: رفسنجانی رئیس‌جمهور پیشین ایران مدعی است در دولت خود تمامی تلاش خود را برای لغو اعدام انجام داده، اما از قتل‌های زنجیره‌ای دهه ۷۰ اظهار بی‌اطلاعی می‌کند

لید غیر عادی: بسیاری از اتفاقات در دنیای ما غیر عادی هستند وقتی به غیر عادی بودن موضوعی پی بردیم می‌توانیم برای آن لید غیر عادی بنویسم

مثال: یک شهروند مسیحی نمایندگان مجلس شورای اسلامی را به جان انداخت.

تیتیر و تیتیر نویسی

تیتیر

تیتیر هدایت‌کننده مخاطب به خبر است در واقع تیتیر متن فشرده‌شده‌ی لید است با این تفاوت که در تیتیر مطلب بسیار کوتاه و فشرده است ولی در لید گاهی ممکن است با دو یا سه جمله نوشته شود نوشتن تیتیر برای خبر همیشه مشکل بزرگی برای اکثر گزارشگران بوده برای تیتیر نویسی گزارشگر باید به این سؤال جواب دهد: چگونه می‌توانم با چند کلمه خبر را توضیح دهم؟

مثال: کولبر کرد به کما رفت

تیتیر نویسی

هنگام خواندن خبر در اینترنت احتمالاً شما خبری که تیتیر جذاب و خیره‌کننده داشته باشد را بخوانید بسیار بالاست. اگر تیتیر شما قادر به دادن اطلاعات در مورد چگونگی محتوای خبر باشد احتمال خوانده شدن خبر هم بیشتر میشود.

در تیتیر نویسی به این قوائد توجه کنید:

۱- منطبق با مطالب خبر باشد: نباید فقط برای حس کنجکاوی تیتیر غیر مرتبط با خبر را نوشت این کار باعث بی‌اعتمادی مخاطب می‌شود

۲- تیتیر کوتاه باشد: حداکثر از ۷۰ کلمه بیشتر نشود

۳- از گذاشتن نقطه در انتهای تیتیر پرهیز شود

اجزاء تیتر

تیتر اصلی: از مهم‌ترین اجزا تیتر است و به سبب همین دلیل نسبت به تیترهای فرعی درشت‌تر نوشته می‌شود.

زیر تیتر: بعد تیتر اصلی نوشته می‌شود ممکن است گاهی مکمل تیتر اصلی باشد و جمع هر دو بیان‌گر مفهوم خبر باشد

رو تیتر: مقدمه تیتر اصلی بوده و در بالای تیتر اصلی قرار می‌گیرد

مثال:

دفترا احمدی نژاد مدعی غارت ۲ میلیارد دلار در زمان مذاکره ظریف و کری شد (رو تیتر)

بیانیه احمدی نژاد با طعم طلبکاری! (تیتر اصلی)

اتهام زنی به وزیر امور خارجه (زیر تیتر)

دو فرمت پر استفاده ما در خبرنگاری

خبرنویسی در مطبوعات

- خبر و سابقه ی خبر بصورت کامل ارائه میشود

-از عناصر خبری (که،چطور،چرا و...) لید های چند موضوعی و تک موضوعی انتخاب میشوند

- معمولاً به سبک هرم وارونه و یا سبک تاریخی همراه بالید نوشته میشود

- زبان نوشتاری در مطبوعات ساده است

خبرنویسی در خبرگزاری‌ها

-از تیتر برای تفکیک مطالب استفاده میشود

-معمولاً بین خبر، تحلیل و تفسیر فاصله وجود دارد

-معمولاً از سبک هرم وارونه و تاریخی همراه با لید استفاده میشود

-اخبار جامع و کامل است

-از تیتر برای تفکیک مطالب استفاده میشود

-در نوشتن از دو زبان ساده و تخصصی استفاده میشود

خبرنویسی سبک وال استریت ژورنال

وال استریت ژورنال ، این سبک برای پرداختن به بر روی یک مشکل یا مسئله‌ی سیاسی، اجتماعی و یا فرهنگی مورد استفاده قرار میگیرد.

برای نوشتن این سبک خبرنویسی ابتدا باید یک لید نقل قولی بنویسم در لید دوم که مرتبط با خبر است ادامه ی لید اول را بصورت دنباله دار مینویسم.

لید سوم لید کمکی است و تکمیل کننده دو لید اولیه

بعد جزئیات خبر در چند سطر نوشته میشود در آخر به شکل هنرمندانه ای به لید اول برمیگردد و منطبق با آن مینویسد.

مثال : گزارش عفو بین الملل از کودکان اعدامی دهه شصت (تیتر)

ایران : جزئیات گزارش سازمان عفو بین الملل نشان میدهد که همراه با سایر اعدام شدگان در دهه شصت کودکان زیر ۱۸ سال نیز اعدام شده اند

(لید اول)

محمد ۵۲ ساله در این گزارش از برادرش که در دهه شصت اعدام شده است میگوید: برادرم از سن ۱۳ سالگی با هواداران سازمان مجاهدین آشنا شده بود در شهریور سال ۶۰ یک روز پس از تولد ۱۵ سالگی اش دستگیر شد و سه روز بعد توسط عوامل کمیته و سپاه اعدام شد

(لید دوم)

اعدام از موارد نقض حقوق بشر است و حکومت ایران همواره از صحبت درباره اعدامیان دهه شصت خودداری میکند (لید سوم تکمیلی دو لید اولیه)

در دهه شصت طبق آمارهای موجود در زندان های مختلف نزدیک به ۱۱ هزار نفر تیرباران، اعدام و یا زیر شکنجه کشته شدند.

در سال ۶۷ هم با فرمان آیت الله خمینی، رهبر وقت ایران، گروهی از زندانیانی که در حال گذراندن دوره ی محکومیت خود بودند طی سه ماه اعدام شدند. (جزئیات خبر)

در این گزارش سازمان عفو بین الملل نشان میدهد طی سال های ۶۰ تا ۶۷ دست کم ۳۰ تن از دختران و پسران اعدام شده توسط حکومت ایران زیر ۱۸ سال بودند. (بازگشت به لید)